

Fakta om Vikingatiden

De första Danska och Skånska städerna

Häftet i serien behandlar:

1. Vikingatida mynt
2. Vikingatida mått & vikt
3. Lag och rätt på vikingatiden
4. Vikingatida handel
5. De första danska och skånska städerna
6. Resor och transporter under vikingatid och tidig medeltid
7. Vikingatida idrott, lek och dans
8. Kungamakt, hövdingar och ting
9. Tempel, offerlundar och kärr
10. Fria män under vikingatiden
11. Fria kvinnor under vikingatiden
12. Barn under vikingatiden
13. Bryten och trälar under vikingatiden
14. De äldsta källorna om Skåne
16. Dansk och skånsk järnålder-keltiska kontakter
17. Järnålderns och vikingatidens guld- och silverskatter
18. Romare och germaner
19. Kristnandet av Skandinavien
24. Skånsk drama; Erik Ejegod till slaget vid Foteviken
30. Sigtunaannalerna
31. Vitaliebröderna – Östersjöns medeltida pirater

Författare: Karl-Fredrik Wasén

Grafisk form & produktion: Danny Bengtsson

© Bilder på sidor: 1, 3, 3, 4, 5, 11 och 12 Fotevikens Museums Bildarkiv

Övriga bilder kommer från Wikimedia

© Fotevikens Museum 2011

De första danska och skånska städerna

Först en historisk tillbakablick på de tidiga marknadsplatserna i Skandinavien. Sedan följer en kort översikt över de viktigaste städerna på vikingatiden och vilka arkeologisk fynd som gjorts här.

DE FÖRSTA BYARNA OCH MARKNADS- PLATSERNA I SKANDINAVIEN

Under tidig järnålder, efter 500 f.Kr., börjar byar växa fram i södra Skandinavien, främst i det som skulle bli det vikingatida Danmark, det vill säga även tyska Schleswig, Skåne, Blekinge och Halland. Byarna var inte permanenta, utan man flyttade ofta till platser med övergiven eller icke utnyttjad åkermark, eftersom man levde av jordbruk och fiske. Först kring 900 e.Kr. blev permanenta byar vanliga.

I dåvarande Danmark växte under sen järnålder ekonomiska centra fram, vilka låg vid naturliga hamnar vid åmynningar.

GUDME-FYRSTENS HAL

Nationalmuseum i Köpenhamn skriver:

”I 1994 blev flere store halbygninger udgravet på den centrale del af Gudme bopladsen. Den største hal var 47 m lang og 10 m bred, og denne bygning var på alle måder usædvanlig. Taget blev båret

af otte sæt kraftige stolper, væggen var bygget af brede planker, og indgangene midt for huset var så brede som porte. I midten af huset var der et stort åbent rum. Hallen blev opført i anden halvdel af 3. årh. e.Kr. og var i brug i ca. 100 år. Ved siden af hallen var der en mindre, men ligeså solidt bygget hal; ja faktisk var der tale om hele seks bygninger af forskellig størrelse og karakter, som gennem en periode på 2-300 år afløste hinanden.”

Här hittade man 115 romerska silvermynt och delar av guldsmycken, varav flertalet östgotiska från 300-talet. Även lokalt tillverkade föremål som den lilla silvermasken eller fragmenten av en silverhalsring med guldblåt tyder på en aristokratisk miljö.

DANKIRKE

Detta var en viktig handelsplats. Av hemmaproduktionen märks praktföremål så som en liten mask av silver för män och en silverhalsring med guldbeslag. Detta är tecken på att järnålderns Dankirke hade en rik överklass som hade råd med lyxvaror. Även stora mängder glasskärvor från folkvandringstiden 400-500 e.Kr. hittades här, de flesta dryckesbägare av grönt glas med pålagda trådar. Här återfinns också de första fynden av engelska sceattamynt från 600-700-talen.

Gudme-fyrstens hal bör ha liknat vikingahallen på bilden, vilken finns i Fyrkat rekonstruerade vikingaby, nära Hobro i nordjylland.

UPPÅKRA

Uppåkra var från 100-talet e.Kr. och fram till början på vikingatiden på 800-talet ett viktigt religiöst centrum och en betydande handelsstad. Här fanns minst fem gårdar, flera mindre gårdsanläggningar och vad som anses vara Nordens enda kända hednatempel. Uppåkra låg på vägen mellan Helsingborg och Trelleborg och var därför en central handelsplats. Här har man hittat vikter till vågar.

I Uppåkra har man hittat minst fyra innebrända människor som mördats någon gång på 500-talet.

Andra intressanta fynd är en bronspokal belagd med guld från 500-talet, med ursprung kring Svarta havet.

Om templet skriver Sven Rosborn på Wikipedia:

”Byggnaden är inte stor, endast 13 meter lång och 6,5 meter bred. Den har haft svagt krökta långväggar av grova, stående ekplank, eller ”stavar”, vilka grävts ner i en ränna i jorden på mer än en meters djup. I varje hörn av huset har stått en stolpe som varit nedgrävd till ansenligt djup. Byggnadens mittparti, som stått fristående från ytterväggarna, har utgjorts av fyra enorma trästolpar. Hålen till dessa är ovanligt vida och djupet mycket anmärkningsvärt, mer än två meter.

Byggnaden har haft tre ingångar, två i söder och en i norr. Varje öppning har inramats av kraftiga sidstolpar och den sydvästra har dessutom haft ett framskjutet parti. Denna ingång bör därför ha varit templets huvudingång.

I väggränsen och i stolphålen hittade utgrävarna ett hundratal s.k. guldgubbar. Dessa är lövtunna, små guldbleck med inpräglade människofigurer. Storleken gör att dessa guldbleck inte kan ha tjänat som till exempel handsguld utan bör ha haft med den dåtida kulten att göra. Att de påträffats i så stor mängd i nedgrävningarna för Uppåkratemplet stolpar och väggplankor tyder på att man offrat dessa guldgubbar i samband med uppförandet av templet.”

Man har även hittat en mängd förstörda spjut och lansspetsar som tydligen offrats.

Templet i Uppåkra. Överst: exteriör efter Foteviksmodellen. Nedre till vänster: interiör efter Foteviksmodellen. Nere till höger: planen som bland annat visar härden (rött) och fyndplatsen för bägaren och glasskålen (grönt).

DE FÖRSTA STÄDERNA

På vikingatiden ökade de skandinaviska handelskontakterna och vad som skulle bli de första städerna grundades:

1. **Ribe**, på södra Jylland. Från 700-talet har verkstäder för tillverkning av bland annat kammar, glaspärlor och bronsmycken hittats. Ett stort antal engelska sceattamynt även kallad pennis har hittats. Numera har en exakt datering gjorts, en så kallad dendrokronologisk datering: 710 e.Kr. Till en början var Ribe endast en marknadsplats som användes under säsongen. Men redan på 700-talet blev det fast bebyggelse i Ribe. Anskar besökte staden på 830-talet, och Adam av Bremen nämner en biskop i staden 948.
2. **Åhus**, nordöstra Skåne. Fynd från början av 700-talet. Över 70.000 fragment och droppar av blått glas har hittats, vilket tyder på tillverkning av pärlor. Vikingarna tillverkade inte glas själva, men gjorde glaspärlor av söndriga importerade glasföremål. Importföremål från slaviska områden har hittats, liksom frisiska kannor från Rhenlandet.
3. **Hedeby**. Hedeby nära nuvarande staden Schleswig i Schleswig-Holstein, Tyskland, var den största och viktigaste handelsstaden på vikingatiden. Den grundades på 700-talet.

Hedeby låg mitt på Härvejen eller Oxvejen, den viktiga vägen nord-syd på Jylland som använts sedan bronsåldern.

Rekonstruerade hus i Hedeby.

Modell av Ribe från tidig vikingatid. Ribe museum

Araben Qwazini besökte Hedeby på 900-talet:

”Hedeby är en mycket stor stad på den yttersta kanten av världshavet. I de inre delarna finns det sötvattenskällor. Invånarna är siriustillbedjare, förutom ett litet antal som är kristna. Dessa äger en kyrka.”

En annan arabisk författare från 900-talet, At-Tartûschî berättar:

” De firar en fest, där alla samlas, för att hedra Guden och för att äta och dricka. Den som slaktar offerdjuret, reser en påle vid dörren till sin gård och fäster offerdjuret på denna, om det nu är nötkreatur, gumse, getabock eller svin, så att folket vet, att de är offrade för att hedra guden.

Staden är fattig på varor och välstånd.

Huvudnäringen för dess befolkning är fiske, som är rikligt där. Föds det ett barn, kastas det i havet för att spara utgifter (sic!)”

Längre fram berättar han (at-Tartûschî) att: ”kvinnorna har rätt till skilsmässa hos dem, kvinnan bestämmer själv vad hon vill.

Där finns det även konstgjort framställt ögonsmink som gör att skönheten inte avtar men ökar.”

Han sade också: "Aldrig har jag hört en gräsligare sång än hedebybornas sånger, och det är brummande från deras strupar, likt hundarnas ylande fast ännu mera djuriskt än dessa."

(Efter Jacobs tyska översättning)

ÅRHUS

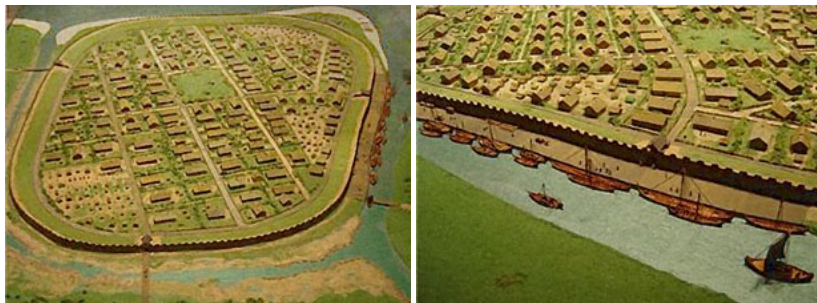
Århus grundades på slutet av 700-talet e.Kr. och var redan då en blomstrande handelsstad. Man har hittat glaspärlor från denna tid i staden.

I verkstäder från 900-talet har man hittat kammar, smycken med mera som tyder på att staden hade fått en växande betydelse som handelsstad.

Kring 934 byggdes en hästskoformad vall med öppning mot havet för att skydda staden.

Sex runstenar från 1000-talet har hittats här, något som bara återfanns i betydande danska städer.

Myntprägling började här under Hardeknud 1040.

Avbildning av Aros (Århus) under vikingatiden runt år 950.

Källor och litteratur:

Clark, Helen & Ambrosiani, Björn: Vikingastäder, Värnema 1993

Fotevikens museum är en kulturhistorisk satsning i Vellinge Kommun. Verksamheten bedrivs i form av en stiftelse. Huvudämne är marin arkeologisk forskning samt experimentell arkeologi inom hantverk, hus- och båtbygge med koncentration på vikinga- och medeltid.

Vikingastaden vid Foteviken är en mötesplats för vikingar från hela Europa. Det ligger vid stranden på halvön Hammarsnäs, längst ner på Sveriges sydvästra spets. Miljöerna innanför ringvallen består av hus från sen vikingatid. Här möter man smeden, husmor, garvaren, båt- och husbyggaren, keramikern, träsnidaren och bronsgjutaren. I vävstugan är man i full gång med att bearbeta den egna ullen med kardning, tovning, spinning, färgning och vävning.

Vikingastaden är en stor del av Fotevikens Museums pedagogiska och levandegörande kulturhistoriesatsning.

Den utåtriktade verksamheten vänder sig både mot skolorna och de besökande turisterna.

Genom vikingastadens miljöer och hantverksproduktion kan såväl barn som vuxna få ta del av livet i ett samhälle från sen vikingatid. En omfattande IT-verksamhet med produktion av CD-rom, video, hemsidor och trycksaker visar på museets framsynthet när det gäller spridande av kulturhistorisk information med hjälp av ny teknik.

På Fotevikens museum läggs stor vikt vid att bevara och åter skapa hantverket från medel- och vikingatiden.

I form av kurser behandlas olika tekniker som bronsgjutning, garvning, keramiktillverkning, läderarbeten, korgflätning m.m. Utlärandet baseras på gamla beprövade metoder.

Detta häfte är en del i en serie med korta fakta om vikingatiden.

museum@foteviken.se

Här kan du boka guidningar och få offerter på olika arrangemang, beställa broschyrer etc.

Fotevikens Museum

Fotevikens Museum
Museivägen 24, 23691 Höllviken

Tel: +46(0)40-330807

Fax: +46(0)40-330819

museum@foteviken.se

www.foteviken.se

AmaProf

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden